

знавства повинні стати одним з пріоритетних напрямків державної політики.

1. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреації та рекреаційної географії. — К.: "Палітра", 1997. — 130 с. 2. Краєзнавці України (Сучасні дослідники рідного краю). Довідник. Вип.1. — К.: Всеукраїнська спілка краєзнавців, 2004. — 270 с. 3. Методика позакласної

роботи з географії. Посібник для вчителя — К.: "Радянська школа", 1974. — 190 с. 4. Програма розвитку краєзнавства в Харківській області на період до 2010 року (Затверджено розпорядженням голови облдержадміністрації від 23.09.2002 року № 418). 5. Тронько П.Т. Краєзнавство у відродженні духовності та культури. — К.: Рідний край, 1994. — 107 с. 6. Туризм в Україні. Словник-довідник.-Х.: Мачулін, 2008. — 224 с.

Надійшла до редколегії 17.09.08

УДК 911.3

С. Мархонос, асп.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦЕРЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ТУРИЗМІ

Визначено основні етапи дослідження територіальної організації працересурсного потенціалу туристичної сфери, запропоновано методи дослідження.

The basic stages of research the territorial organization of labour resources potential of tourist sphere are defined, the methods of research are offered.

Постановка проблеми. Туристична сфера є однією з найважливіших та найдинамічніших сфер діяльності, і з кожним роком вона набуває все більшого значення, саме тому важливим питанням є забезпечення її трудовими ресурсами. Для розвитку туристичної сфери важливе значення має дослідження територіальної організації працересурсного потенціалу, оскільки створення конкурентоздатного туристичного продукту можливе лише за наявності висококваліфікованих спеціалістів та рівномірного їх розподілу між всіма регіонами.

Аналіз останніх досліджень та виявлення невирішених проблем. Існує багато методів, які можна застосовувати для дослідження територіальної організації працересурсного потенціалу [3; 4; 6]. Щодо дослідження територіальної організації працересурсного потенціалу туристичної сфери, то дана проблема залишається недостатньо вивченою. Саме тому необхідне застосування певної методики дослідження територіальної організації працересурсного потенціалу туристичної сфери. А отже, метою даної статті є визначення етапів дослідження територіальної організації працересурсного потенціалу туристичної сфери за допомогою певних методів.

Виклад основного матеріалу. Дослідження територіальної організації працересурсного потенціалу туристичної сфери, з точки зору суспільної географії, передбачає дослідження не тільки демографічних процесів формування працересурсного потенціалу, а й природних умов, попиту на ринку праці, основних аспектів розвитку туристичної сфери та інших умов.

Процес суспільно-географічного дослідження працересурсного потенціалу туристичної сфери передбачає певну послідовність дій і включає в себе декілька етапів, а саме: концептуальний, інформаційно-оціночний, аналітичний, синтетично-прогностичний (рис. 1).

Перший етап — концептуальний. Цей етап включає розробку концепції територіальної організації працересурсного потенціалу туристичної сфери. На цьому етапі визначається предмет, мета, завдання, методи наукового дослідження, відбувається обґрунтування загальної схеми дослідження об'єкта з точки зору суспільної географії, виявляються фактори від яких залежить розвиток працересурсного потенціалу туристичної сфери. Цей етап передбачає формування теоретико-методичних засад дослідження, вибір методів дослідження, виявлення закономірностей, принципів, факторів територіальної організації працересурсного потенціалу туристичної сфери.

Другий етап — інформаційно-оціночний. Сутність цього етапу полягає у збиранні і обробці інформації. Джерелами інформації для дослідження територіальної організації працересурсного потенціалу туристичної сфери виступають офіційні статистичні джерела, періодичні видання, звіти різних туристичних організацій, анкетна та візуальна інформація. Оціночний підхід полягає в ознайомленні з інформаційно-статистичними джерелами та виявленні основних факторів, що впливають на розміщення і розвиток працересурсного потенціалу туристичної сфери.

Третій етап — аналітичний. На цьому етапі статистичні дані оброблюються та систематизуються. Цей етап передбачає проведення аналізу демографічної ситуації, виявлення особливостей функціонування і розміщення працересурсного потенціалу туристичної сфери. На цьому етапі варто використовувати сукупність таких дослідницьких методів, як: порівняльно-географічного, групування за статистичними даними, картографічного, балансового та інших. Протягом цього етапу варто виявити тенденції функціонування і розміщення працересурсного потенціалу туристичної сфери. Метою етапу є виявлення негативних тенденцій у розвитку працересурсного потенціалу туристичної сфери.

Четвертий етап — синтетично-прогностичний. Суть цього етапу полягає у виявленні проблем функціонування і розміщення працересурсного потенціалу туристичної сфери. На цьому етапі відбувається науково-обґрунтоване прогнозування майбутнього стану територіальної організації працересурсного потенціалу туристичної сфери, науковий аналіз територіальних суспільних процесів та явищ, виявлення просторових закономірностей функціонування і розвитку працересурсного потенціалу туристичної сфери, оцінка можливостей розвитку та інформаційне забезпечення працересурсного потенціалу туристичної сфери.

Таке дослідження можливе тільки за допомогою науково обґрунтованих методів. Від якості методу, правильності його застосування залежить істинність отриманого знання. Методи науки можуть характеризуватися різною широтою охоплення предметних областей. Враховуючи цю рису, в суспільній географії всю сукупність методів слід поділити на три великих групи: філософські, загальнонаукові та конкретнонаукові, в тому числі власне суспільно-географічні [1, с. 45-48].



Рис. 1. Етапи дослідження територіальної організації працересурсного потенціалу туристичної сфери

Для вивчення територіальної організації працересурсного потенціалу туристичної сфери, основними методологічними підходами виступають територіальний і системно-структурний. Територіальний підхід до вивчення працересурсного потенціалу виявляє ступінь диференціації процесів, окремих видів життєдіяльності, що "розглядається не сама по собі, а як організуюча територія" [5, с. 7].

Системно-структурний підхід розглядає працересурсний потенціал як цілісну динамічну систему, що характеризується певною впорядкованістю елементів. Пізнання його внутрішньої впорядкованості спрямоване на вивчення механізму взаємодії між підсистемами. Структура працересурсного потенціалу вивчається у функціонально-компонентному і функціонально-територіальному аспектах [1, с. 38].

Застосовуючи різні методи, варто проводити аналіз як на місцевому рівні, так і на регіональному. *Регіональний аналіз* – це аналіз факторів регіонального розвитку для пізнання закономірностей та особливостей формування, функціонування і розміщення працересурсного потенціалу туристичної сфери. *Місцевий аналіз* – це економіко-географічний аналіз факторів і чинників локалізації складових туристичної сфери для дослідження закономірностей їх територіальної структури. При дослідженні територіальної організації працересурсного потенціалу туристичної сфери варто використовувати наступні методи дослідження.

Діалектичний метод виступає провідним на всіх рівнях наукового пізнання. Сутність його полягає у дослідженні будь-якої категорії від абстрактного до конкретного. Також всі явища розглядаються взаємозв'язку та взаємозумовленості.

Метод наукової абстракції. Цей метод використовують за двома взаємопов'язаними напрямками – індукції та дедукції. Суть наукової абстракції полягає у пошуку головних, типових характеристик досліджуваного явища і у свідомій відмові від ознак несуттєвих, випадкових, швидкоплинних, нестійких. Індукція веде наукову абстракцію від часткового і конкретного до загального, дедукція дає можливість поширити загальні закономірності та конкретні явища [4, с. 87-88].

Використання методу наукової абстракції дуже важливе для дослідження територіальної організації працересурсного потенціалу, оскільки за допомогою індукції працересурсний потенціал можна досліджувати від окремого індивіда та умов формування його потенціалу до спільноти – працересурсного потенціалу, і це дасть змогу ефективніше виявляти проблеми формування і функціонування працересурсного потенціалу туристич-

ної сфери. За допомогою дедукції можна буде виявити загальні тенденції та закономірності територіальної організації працересурсного потенціалу туристичної сфери, оскільки дедукція являє собою дослідження від загального до конкретного.

Системний підхід. Цей метод застосовується для вирішення складних проблем у різних сферах людської діяльності. Система складається з множини взаємопов'язаних об'єктів, які утворюють новий об'єкт. Системний підхід використовується для системного аналізу та системного синтезу. Метою системного підходу при дослідженні територіальної організації працересурсного потенціалу є вдосконалення механізму формування і функціонування працересурсного потенціалу, що буде сприяти сучасним вимогам розвитку туристичної сфери.

До працересурсного потенціалу туристичної сфери входить велика кількість різних структур, які під час дослідження варто відокремлювати і виділяти для різностороннього дослідження працересурсного потенціалу і для виявлення певних проблем, які гальмують функціонування і розвиток структури в цілому.

Літературний метод використовується під час теоретичного дослідження, оскільки починаючи дослідження, перш за все, потрібно визначитися з літературними джерелами, різними документами, присвяченими даній темі наукового дослідження. Тобто, цей метод застосовується для збору та аналізу інформації.

Літературний метод доцільно використовувати для розробки власної концепції територіальної організації працересурсного потенціалу туристичної сфери, оскільки саме в цій частині проводиться дослідження виникнення та функціонування того чи іншого поняття. В практичній частині теж застосовуються літературні джерела, але здебільшого ті, в яких містяться статистичні дані та певні рекомендації для проведення аналізу та прогнозування.

Історичний метод. Сутність цього методу полягає у вивченні змін територіальної організації працересурсного потенціалу туристичної сфери та факторів зміни його складу та розміщення в різні історичні періоди, оскільки її формування відбувалося під впливом різних історичних подій. Також цей метод визначає вплив історичних факторів на сучасний стан територіальної організації працересурсного потенціалу в суспільно-географічному аспекті. Основою цього методу є архівні та літературні джерела. Історичний метод застосовується з метою прогнозування територіальної організації працересурсного потенціалу в майбутньому, спираючись на певний історичний досвід.

Математико-статистичний метод для дослідження територіальної організації працересурсного потенціалу туристичної сфери використовується з метою аналізу її факторів та кількісної оцінки статистичних залежностей. Статистичні дані можна опрацьовувати за допомогою вибірки, кореляції, ранжування даних тощо. За допомогою математичного аналізу всі явища і процеси, що відбуваються в територіальній організації працересурсного потенціалу туристичної сфери, можна розглядати більш абстрактно.

Метод моделювання. Сутність цього методу полягає у дослідженні об'єктів пізнання на моделях, або побудові і вивченні моделей існуючих предметів та явищ, а також передбачуваних об'єктів. Моделювання базується на принципі аналогії і дає змогу вивчати важкодоступний для вивчення об'єкт не безпосередньо, а через розгляд іншого, подібного до нього і більш доступного – моделі. Моделі можуть бути фізичними, аналоговими та математичними [3, с. 117].

При дослідженні територіальної організації працересурсного потенціалу туристичної сфери варто використовувати такі моделі, як: моделі-образи (карти); математичні моделі (формули залежностей); логічні схеми (компоненти, етапи, стадії); графіки (залежності, розвитку, динаміки); таблиці (розподіли, відповідності, залежності двох чи більше характеристик); ГІС-моделі (бази даних, електронні карти, таблиці, графіки).

Геоінформаційні методи. Саме за допомогою геоінформаційних методів можна виявити рівень забезпеченості певних територій працересурсним потенціалом, розробляти програми щодо ефективної територіальної організації працересурсного потенціалу туристичної сфери, оцінювати ефективність відновлення та розвитку працересурсного потенціалу, розроблювати прогнози на майбутнє. Геоінформаційна система забезпечує прийняття рішень щодо оптимальної територіальної організації працересурсного потенціалу туристичної сфери.

Метод групування. Відповідно до цього методу всі явища поділяють на групи і підгрупи за певними ознаками (групування областей за чисельністю працересурсного потенціалу, за забезпеченістю закладами розміщення, за забезпеченістю туристичними об'єктами та освітніми закладами, що готують працівників для туристичної сфери). Цей метод сприяє виявленню певних закономірностей процесів, що досліджуються. Розподіливши регіони на групи за певними ознаками, можна виявити явища та події, що сприяють розвитку чи гальмуванню цих регіонів.

Класифікація – це розподіл сукупності явищ або предметів певної належності на класи (групи) згідно з більшістю істотних прикмет. Класифікація може бути істотною і штучною [3, с. 120].

Типологія – метод наукового пізнання, за яким множина об'єктів розчленовується та групується на основі узагальненої ідеалізованої моделі – типу [4, с. 102].

Картографічний метод передбачає складання картографічних моделей (окремих карт, їх серій, атласів) і одержання нового знання шляхом їх аналізу і перетворення. Початковим етапом цього методу є складання картографічних моделей – карт, наступним етапом є використання карт для одержання нової інформації про явища, що досліджуються. Це здійснюється шляхом читування інформації, закладеної в карті, її аналізу і перетворення різними способами [6, с. 64-65].

До методів використання карт належать: візуальний аналіз карти, що використовується для вияву просторових закономірностей розміщення працересурсного потенціалу туристичної сфери та аналізу факторів його територіальної диференціації; графічний аналіз карт для виявлення просторових закономірностей функціонування та розміщення працересурсного потенціалу туристичної сфери; математико-статистичний аналіз карт для співставлення суспільних явищ та виявлення взаємозалежностей.

Метод районування. Сутність цього методу полягає в територіальній систематизації, тобто поділі певної території на частини. Районування – це вид таксономізації, процес поділу території на окремі райони що відповідають ознакам специфіки й цілісності, та результат цього процесу. Передусім при районуванні визначається мета, виходячи з якої розробляються принципи та встановлюються критерії районування. Після цього обирається певна система показників, на базі яких здійснюється безпосередня ідентифікація районів [2, с. 5].

Порівняльно-географічний метод. Порівняння можуть бути просторові, часові і просторово-часові. Порівняння дає змогу оцінити подібність або відмінність працересурсного потенціалу туристичної сфери регіонів. Цей метод використовується для співставлення рівнів забезпечення працересурсним потенціалом туристичної сфери різних регіонів, дозволяє виявити тісноту зв'язків між компонентами та силу впливу факторів на кінцевий результат. Також цей метод використовується для порівняння рівня життя в регіонах, забезпеченості туристичними навчальними закладами, туристично-рекреаційними ресурсами, засобами розміщення тощо.

Балансовий метод використовується для розробки і обґрунтування прогнозів основних пропорцій територіальної структури працересурсного потенціалу туристичної сфери. Цей метод є одним з найважливіших методів планування розвитку і розміщення працересурсного потенціалу туристичної сфери.

Оскільки туристично-рекреаційні ресурси, засоби розміщення, навчальні заклади, що готують кадрів для туризму розміщені досить нерівномірно, то використання цього методу призведе до удосконалення територіальної організації працересурсного потенціалу туристичної сфери. Сутність балансового методу полягає у взаємодії різних регіонів з метою перерозподілу (балансу) досліджуваних об'єктів і структур туристичної сфери.

Висновки. Отже, для всебічного аналізу територіальної організації працересурсного потенціалу туристичної сфери варто використовувати всі вищенаведені методи. Використання цих методів дозволить всебірно дослідити територіальну організацію працересурсного потенціалу туристичної сфери і запропонувати конкретні заходи щодо її удосконалення.

1. Дудник І. М., Логвин М. М. Працересурсний потенціал Полтавщини: суспільно-географічний аспект. – Полтава: ПІБ МНТУ, 2004. – 163 с.
2. Мезенцева Н. І., Мезенцев К. В. Суспільно-географічне районування України: Навчальний посібник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2000. – 228 с.
3. Олійник Л. Б., Степаненко А. В. Вступ до соціальної географії: Навч. посібник. – К.: Знання, 2000. – 204 с.
4. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
5. Хомра А. У. Воспроизведение населения (территориально-организационный аспект) / АН УССР. Ин-т экономики. – К.: Наукова думка, 1990. – 176 с.
6. Шаблій О. І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії. – Львів: Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2001. – 744 с.

Надійшла до редколегії 04.09.08